

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ
В КРАЇНАХ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ТА АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ СИСТЕМИ ПРАВА****COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF CRYPTOCURRENCY
AS AN OBJECT OF CIVIL RIGHTS IN THE COUNTRIES OF THE ROMANO-GERMAN
AND ANGLO-SAXON LEGAL SYSTEMS**

**Ященко Д.С., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого**

**Оксенюк К.М., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого**

У статті наведено та проаналізовано правове місце криптовалюти як об'єкта цивільного права України, США та Японії. Визначено співвідношення категорії грошей та криптовалюти на основі норм Цивільного кодексу України, а також охарактеризовано функції електронних грошей на основі проведеного аналізу теорії К. Маркса. Також детально розглянуто один із законопроектів України «Про обіг криптовалюти в Україні» та за допомогою роботи з нормативно-правовим актом зазначено причини, через які законопроект не був схвалений. Також зазначено які можливості надасть підписання закону «Про віртуальні активи» для розвитку та легалізації криптовалюти в законодавстві США, проаналізовано федеральні та окремі штатні нормативно-правові акти. Використано дані FinCEN (Мережа боротьби з фінансовими порушеннями) та IRS (Служба внутрішніх доходів) на основі яких доведено статус криптовалюти як розрахункової одиниці. Визначено основні напрямки регулювання криптовалюти в Японії на основі закону «Про віртуальну валюту», легалізація якого вбачала досить складну процедуру. Також зазначено, які наслідки мало внесення змін до закону «Про банківську діяльність». З урахуванням оцінки спеціалістів щодо торгівлі криптовалюти країнами азіатського континенту, детально розглянуто Цивільний Кодекс Японії. На основі правової бази зазначених країн, здійснено правовий аналіз та визначено відмінності місця криптовалюти в цивільному праві країн романо-германської та англосаксонської правових систем.

Ключові слова: криптовалюта, біткоїн, закон «Про віртуальні активи», законопроект «Про обіг криптовалюти в Україні», криптогаманець, речове право, цінний папер, ринок криптовалюти та криптоактивів.

The article presents and analyzes the legal place of cryptocurrency as an object of civil law of Ukraine, the USA and Japan. The categories of money and cryptocurrency are defined based on the norms of the Civil Code of Ukraine, and the functions of electronic money are characterized based on the analysis of K. Marx's theory. Also, one of Ukraine's draft laws "On Heating Cryptocurrency in Ukraine" was noted in detail, and with the help of working with the normative legal act, due to which the project was not approved. There are also opportunities to sign the law "On virtual assets" for the development and legalization of cryptocurrency in Ukraine. The National Commission for Securities and the Stock Market and the National Commission for Regulation of Financial Services Markets, Ihor Dashutin, a judge of the Supreme Court in the Cassation Administrative Court, as well as the Bank of Ukraine regarding the complex legal nature of cryptocurrency, were also taken into account. The positive consequences of cooperation between the CEO of the cryptocurrency exchange service Binance and the Minister of Digital Transformation of Ukraine were noted. The legal characteristics of cryptocurrency in the US legislation are given, federal and separate state regulatory legal acts are analyzed. Data from FinCEN (Financial Crimes Enforcement Network) and IRS (Internal Revenue Service) were used to prove the status of cryptocurrency as a unit of account. The main areas of cryptocurrency regulation in Japan have been determined based on the law "On Virtual Currency", the legalization of which saw a rather complicated procedure. Also, some of the consequences of the changes made to the law "On Banking Activity". The Civil Code of Japan has been noted in detail with the results of the experts' assessment of cryptocurrency trade in the countries of the Asian continent. On the basis of the legal framework of the specified countries, a real legal analysis and the differences in the places of cryptocurrency in the civil law of the countries of the Romano-Germanic and Anglo-Saxon legal systems have been determined.

Key words: cryptocurrency, bitcoin, the law "On Virtual Assets", the draft law "On Circulation of Cryptocurrency in Ukraine", crypto-wallet, property law, securities, cryptocurrency and crypto-assets market.

Вступ. Співвідношення категорії грошей та криптовалюти є досить значимим правовим аспектом з урахуванням швидкості набрання популярності та кількості використання даних криптографічних схем. Досить цікавим для правників є аналіз основних норм національного цивільного законодавства та законодавства інших країн задля визначення місця даного платіжного засобу в системі об'єктів цивільного права.

Актуальність. Станом на сьогодні у більшості сучасних країн світу відбувається інтенсивний розвиток використання нового виду цифрової валюти. Криптовалюта разом з інтересом її використання зростає кожного дня. Важливим є дослідження феномену криптовалюти, використання якої та процес захисту покладено на міжнародне та національне законодавство.

Об'єктом даного дослідження є відносини стосовно правового регулювання криптовалюти в Україні, США та Японії та місце криптовалюти в цивільному праві країн романо-германської та англосаксонської ситемах права.

Предметом дослідження постають цивільно-правова база України, США та Японії та інші нормативно-правові акти цих країн щодо регулювання сфери використання криптовалюти.

Мета даної роботи постає у дослідженні дефініції криптовалюти, проведення аналізу нормативно-правової бази України та інших передових країн світу, визначення проблем регулювання сфери використання криптовалюти.

Завдання: зазначити відмінні риси у правовому регулюванні криптовалюти в Америці як країни англосаксонської системи права та Україні та Японії, що входять до системи романо-германської правової сім'ї. Оцінити перспективи реалізації закону «Про віртуальні активи» в Україні. Визначити місце криптовалюти як об'єкта цивільного права України, Америки та Японії, проаналізувавши нормативно-правову базу.

Використані методи при дослідженні даної теми: порівняльно-правовий метод, метод співвідношення, робота з нормативно-правовими актами.

Теоретична та практична значимість: стрімкість популяризації та вдосконалення використання цифрової валюти. Є. О. Галушка, О. Д. Пакон, Х. Бірмен, Т. Яцик, Н. Дорош здійснили досить ґрунтовне дослідження питання правової регуляції та охорони криптовалюти, чим здійснили вагомий внесок в теоретичну розробку питання правової природи криптовалют.

Виклад основго матеріалу. В наш час криптовалюта впевнено здобуває популярність та збирає навколо себе все більше прихильників. Криптовалюта являє собою різновид віртуальної валюти, що ґрунтується на криптографічних схемах. Такі системи сприяють конфіденційності та безпеці транзакцій і дають змогу здійснювати перекази без сторонніх посередників.

Найпростіший спосіб купити криптовалюту новачку – зареєструватися на перевірненій біржі криптовалют. Користувачеві доведеться заплатити комісію сервісу, але натомість він отримає вигідні та безпечні для угоди пропозиції.

На сьогоднішній момент більшість розвинутих країн світу широко використовують криптовалюту як платіжний засіб. З цього стає зрозумілим, що оплата за послуги в цивільно-правових відносинах паперовими грошима значно поступаються здійсненню транзакції криптовалютою.

Виникає питання щодо співвідношення категорії грошей та криптовалют, звернувшись до Цивільного кодексу України а саме до ст. 388 «Гроші є загальною мірою вартості всіх речей, робіт, послуг, інших матеріальних і нематеріальних благ, а також втрат, яких можуть зазнати учасники цивільних правовідносин унаслідок правопорушень. За допомогою грошей як загального еквівалента можна погасити будь-який майновий борг».

При аналізі теорії К. Маркса можна виокремити наступні функції притаманні грошам, а саме: міра вартості, обмін, засіб накопичення, засіб платежу та світові гроші. Доцільно зазначити, що функції криптовалюти корелюють зазначеним функціям грошей. Наголосимо також, що криптовалюта є одним із різновидів цифрових грошей [1].

Так як багато країн світу легалізували криптовалюту, Україна також бере приклад з США, Великобританії, Японії (правовий статус криптовалюти яких ми розглянемо далі) і починаючи з 2017 року було складено проекти законів, а найголовніше один з них, а саме закон «Про віртуальні активи» був ухвалений парламентом, проте досі не підписаний президентом.

Щодо криптовалюти як об'єкту цивільних прав, то необхідно звернутися до Цивільного Кодексу. Аналізуючи положення статті 177, надто складно включити криптовалюту до виду об'єктів цивільно-правових відносин. Цивільний Кодекс України, а саме стаття 177 визначає, що об'єктом цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага. Тобто з цього можна зробити висновок, що Цивільний Кодекс України дозволяє лише умовно припускати, що, так би мовити, дотично до категорії «об'єктів цивільних прав» торкається криптовалюта, опираючись на те, що об'єктами цивільних прав можуть бути матеріальні та нематеріальні блага.

У 2017 році до ВРУ надійшли наступні законопроекти:

1) законопроект No7183 «Про обіг криптовалюти в Україні»

2) законопроект No7183-1 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні»

Розглянемо детально перший законопроект та ті причини, через які його не схавлили.

У пункті 1 статті 1 Загальних положень законопроекту «Про обіг криптовалюти в Україні» визначено, що криптовалюта – це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються

у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду), також зазначено, що державне управління в сфері обігу криптовалюти здійснюється Національним Банком України.

Також у пункті 2 статті 6 зазначено, що до криптовалюти застосовуються загальні норми які розповсюджуються на право приватної власності. Стаття 9 законопроекту зазначає, що порушення законодавства України про використання та обіг криптовалюти тягне за собою цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством України [2].

По-перше, даний законопроект не містить чіткого роз'яснення про те, як саме НБУ здійснюватиме державне управління у сфері обігу криптовалюти, а по-друге, немає чіткого роз'яснення того, що саме являє собою криптовалюта.

Також на думку Ігора Дашутіна, судді Верховного Суду в Касаційному адміністративному суді головним, щодо криптовалюти є те, що вона є певним різновидом грошового сурогату та не є валютною цінністю. Важливим є те, що Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг та Національний Банк України 30 листопада 2017 року заявила: «Складна правова природа криптовалют не дозволяє визнати їх ані грошовими коштами, ані валютою і платіжним засобом іншої країни, ані валютною цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом» [3].

Проте, як зазначалося вище така заява була зроблена ще у 2017 році і з того часу розпочалося активне опрацювання правового статусу в Україні, враховуючи тенденції на напрацювання провідних країн світу.

Отже, так як до недавнього часу криптовалюта в Україні ще не мала нормативно-правового підґрунтя, з 2017 р. Верховна Рада активно працювала над проектом Закону України «Про віртуальні активи», і взимку цього року українці побачили суттєві зрушення в легалізації криптовалюти [4].

З підписанням цього закону криптовалюта в Україні стане офіційною. Загалом «Про віртуальні активи» відкриє нові можливості для української економіки, визначить правовий статус криптовалюти та надасть юридичний захист учасникам ринку, а отже, бізнес зможе працювати офіційно й захищати свої права. Обмінники та біржі криптовалют почнуть працювати в Україні легально, компанії зможуть у банках відкривати рахунки й обслуговуватися. А держава зможе отримувати надходження до бюджету від оподаткування такої діяльності.

Зокрема, з набранням чинності цього закону відбудуться наступні зміни:

- Криптовалюта тепер матиме правовий статус.
- Буде здійснюватись фінансовий моніторинг у сфері віртуальних активів.
- Українські криптоінвестори зможуть декларувати свої прибутки.
- Обмін, покупку та продаж криптовалюти користувачі зможуть здійснювати легально.

Тобто, на відміну від США (про яку ітиметься далі) криптовалюта в Україні поки ще не легалізована.

Проте, якщо закон «Про віртуальні активи» набере чинності, то передусім встановить чіткі правила для постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів і визначить покарання за порушення встановлених правил. Водночас цей закон не створить додаткових сприятливих умов для ведення бізнесу та не забезпечить додатковий привілейований захист економічних інтересів гравців криптоіндустрії. А найголовніше криптовалюта і криптоактиви стануть об'єктами цивільних прав

Окрім того, генеральний директор сервісу обміну криптовалют Binance та міністр цифрової трансформації України обговорили багато питань щодо співпраці, а зокрема: Binance співпрацюватиме з Мінцифрою, щоби допомогти впровадити регулювання криптовалют та розгляне мож-

ливність інтеграції із за стосунком Дія, щоби полегшити ідентифікацію українських користувачів крипто валютної біржі. Binance також зробив пожертву для України в сумі \$10 млн. і запустив благодійну криптокартку для біженців з України [5].

Натомість, одна з передових країн світу – США, котра входить до англо-саксонської правової системи не використовує криптовалюту як законний платіжний засіб. У вересні 2022 року саме Сальвадор стає першою країною, що прийняла біткоїн як законний платіжний засіб. Уряд у короткостроковій перспективі планує розробити з метою зберігання та обміну криптовалюти на долар США офіційний криптогаманець. Повертаючись до США, а саме за даними FinCEN (Мережа боротьби з фінансовими порушеннями) та IRS (Служба внутрішніх доходів) криптовалюта оцінюється як засіб вчинення фінансових правопорушень, попри це їй надається статус розрахункової одиниці. В США залежно від ситуації криптовалюту розглядають як гроші, власність та біржові товари. У той же час Національне агентство фінансових досліджень, зазначає що лідером за кількістю бірж, котрі здійснюють торгівельні операції криптовалютою є саме США. На сьогодні в США також відсутній спеціальний федеральний закон, котрий безпосередньо був би присвячений криптовалюти. Правове місце криптовалюти регулюється у кожному штатові з певною правовою особливістю та у відповідності до окремого правового акту, що функціонує лише на рівні окремого штату. Слід зазначити, що саме федеральне законодавство ніяким чином не перешкоджає розвитку криптовалюти.

Згідно з роз'ясненнями податкового управління США, а саме Internal Revenue Service (IRS) зазначає, що віртуальна валюта – це цифрове уявлення вартості, відмінне від подання долара США чи іншої іноземної валюти («фіатна валюта»), що функціонує як розрахункова одиниця, засіб заощадження та обмінний засіб.

Ще в 2014 році з'явилося правове регулювання криптовалюти з метою оподаткування. На сьогодні, з роз'яснень IRS у Штатах дозволено практично будь-які операції з криптовалютою [6]. Винятком є лише ті операції, що прямо порушують законодавство.

До дозволених операцій з криптовалютою відносять:

1. Отримання криптовалюти за виконання робіт та послуг.
2. Оплата криптовалютою робіт та послуг
3. Обмін криптовалюти на інше майно (враховується і нерухомість)
4. Обмін майна (включаючи нерухомість) на криптовалюту
5. Внесення благодійного внеску у криптовалюті.

Перераховані вище операції дозволені як фізичним, так і юридичним особам (компаніям та благодійним організаціям) [7].

Наголосимо, що віртуальна валюта підпадає під ознаки цінного паперу, саме тому вона підпадає під чинне законодавство про цінні папери. Комісія з цінних паперів та бірж (SEC) вимагає від емітента такої віртуальної валюти, котра буде зареєстрована належним чином, та буде здійснено дотримання вимог чинного законодавства у сфері цінних паперів та фондового ринку.

Наприкінці липня 2017 року Комісія США з цінних паперів та бірж, видала заяву за котрою вбачає, що в перспективі її правового регулювання може стати і первинне розміщення монет. Такі зміни дозволять криптовалюти стати визнаною з альтернативою інвестиціям у відповідності до планів Управління контролера грошового обігу (Office of the Comptroller of the Currency).

Також у 2017 р. вісім штатів плідно працювали над законопроектом, щодо використання біткоїнів технологій, що стали законами.

Минулим президентом США Дональдом Трампом було також підписано новий законопроект, згідно якому

транзакції за обмін криптовалют почнуться податком, що стало одним зі значних змін у податковому законодавстві країни за останні 30 років [8].

Таким чином, незважаючи на відсутність федерального закону, присвяченого криптовалюти, роз'яснень уповноважених органів цілком достатньо, щоби оцінити оборот криптовалюти в країні. Тому у США дозволено всі види операцій з криптовалютою як із звичайним майном, яким вона і визначається.

Найбільш успішною країною щодо правового регулювання криптовалюти є Японія, це зумовлено тим, що вона однією з перших впровадила Bitcoin.

У 2016 році, тобто на рік раніше ніж в Україні уже з'явився законопроект, де криптовалюта визначалася активом та могла законно обмінюватися [9].

Важливо зазначити те, що шлях до легалізації криптовалюти в Японії не був легким. У 2017 році Японія прийняла закон «Про віртуальну валюту». Він регулював три основні напрямки:

По-перше, це визначення юридичного поняття Bitcoin та віртуальної валюти (визнав їх офіційним платіжним засобом, але не легалізував цю валюту)

По-друге, це регулювання криптовалютного ринку (обов'язковим є отримання ліцензії на торгівлю віртуальними валютами і реєстрація в Агенстві по фінансовим послугам (FSA))

По-третє оподаткування (податкова реформа з першого липня 2017 року звільнила віртуальну валюту від 8% японського податку (« JCT ») [10].

Звернемо увагу, що переважна частина торгівлі криптовалютою здійснюється через країни азійського континенту, до прикладу у 2017 р. уряд Японії затвердив зміни до закону «Про банківську діяльність» та офіційно визнав Bitcoin засобом платежу.

Так як Японія є країною, що відноситься до романо-германської системи права, то звернемося до їхнього Цивільного Кодексу, а саме до положення статті 15 «Об'єкти прав не обмежуються лише речами, ними є всі цілі, досягнення яких спрямовані ті чи інші права. У речовому праві об'єктом є річ, проте у зобов'язальному – отримання боргу, у колі особистих немайнових прав (право життя, особисту свободу, честь і гідність та інших.) – об'єкти відповідних прав, які належать певній особі»

Висновки. Проаналізувавши правове регулювання криптовалюти в Америці як країни англосаксонської системи права та України і Японії, очевидним є наступне: найбільша довіра до криптовалюти, а також її правовий статус закріпився в Японії, оскільки як зазначалося вище, вона одна з перших країн, що впровадила Bitcoin. Закон «Про віртуальні активи» є основним правовим підґрунтям стосовно правового статусу криптовалюти в Японії. США легалізувало криптовалюту та надало їй статус розрахункової одиниці. Також криптовалюта в США є об'єктом цивільних прав, вона прирівнюється до майна, і з нею можливі ті ж самі операції, що й з ним.

В той же час в Україні досі не підписаний закон «Про віртуальні активи», який би легалізував криптовалюту, а також закріпив її правовий статус, визнав криптовалюту об'єктом цивільного права, оскільки криптовалюта може бути віднесена до нематеріальних благ, так як стаття 177 ЦК не є вичерпною. Водночас, незважаючи на це, в Україні як і в Америці та Японії українські ІТ-фахівці продовжують інвестування, в результаті чого Україна сьогодні займає перші сходинки за кількістю користувачів серед різних країн світу.

В підсумку хочемо зазначити, що навіть підписання Закону України «Про віртуальні активи», як і раніше не схвалений законопроект «Про обіг криптовалют в Україні» не вирішить усіх питань, які стосуються обігу та оподаткування криптовалюти, проте даний закон є, так би мовити, ще однією сходинкою до процвітання ринку криптовалют та криптоактивів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Marks K. Kapital. M. : Izd-vo polit. lit., 1969. 907 с.
2. Проект Закону «Про обіг криптовалюти в Україні» No 7183: від 06.10.2017. Офіційний веб-портал. Верховна Рада України 1994-2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.
3. Національний Банк України «Спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні». URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini>.
4. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. = URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
5. Що таке криптовалюта та які тенденції її розвитку в Україні та світі? | Binance блог. Binance Blog. URL: <https://www.binance.com/uk-UA/blog/markets/що-таке-криптовалюта-та-які-тенденції-її-розвитку-в-україні-та-світі-421499824684903926> (дата звернення: 28.09.2022).
6. Bulletin No. 2014–16 April 14, 2014. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-irbs/irb14-16.pdf>.
7. Notice 2014-21. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf>.
8. «США ввели налог на криптовалюты». URL: <https://forum.bits.media/index.php?topic/64562-сша-ввели-налог-на-криптовалюты>.
9. Семенова Е.В., Макаревич М.Л. Анализ правового регулирования криптовалюты в отдельных странах (на примере Японии, США и России). Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования. 2017. No 8(26). С. 143-147.
10. О подходах в международном регулировании криптовалют в отдельных иностранных юрисдикциях. *Деньги и кредит*. 2016. No 3. URL: https://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/kuznetcov_03_16.pdf.